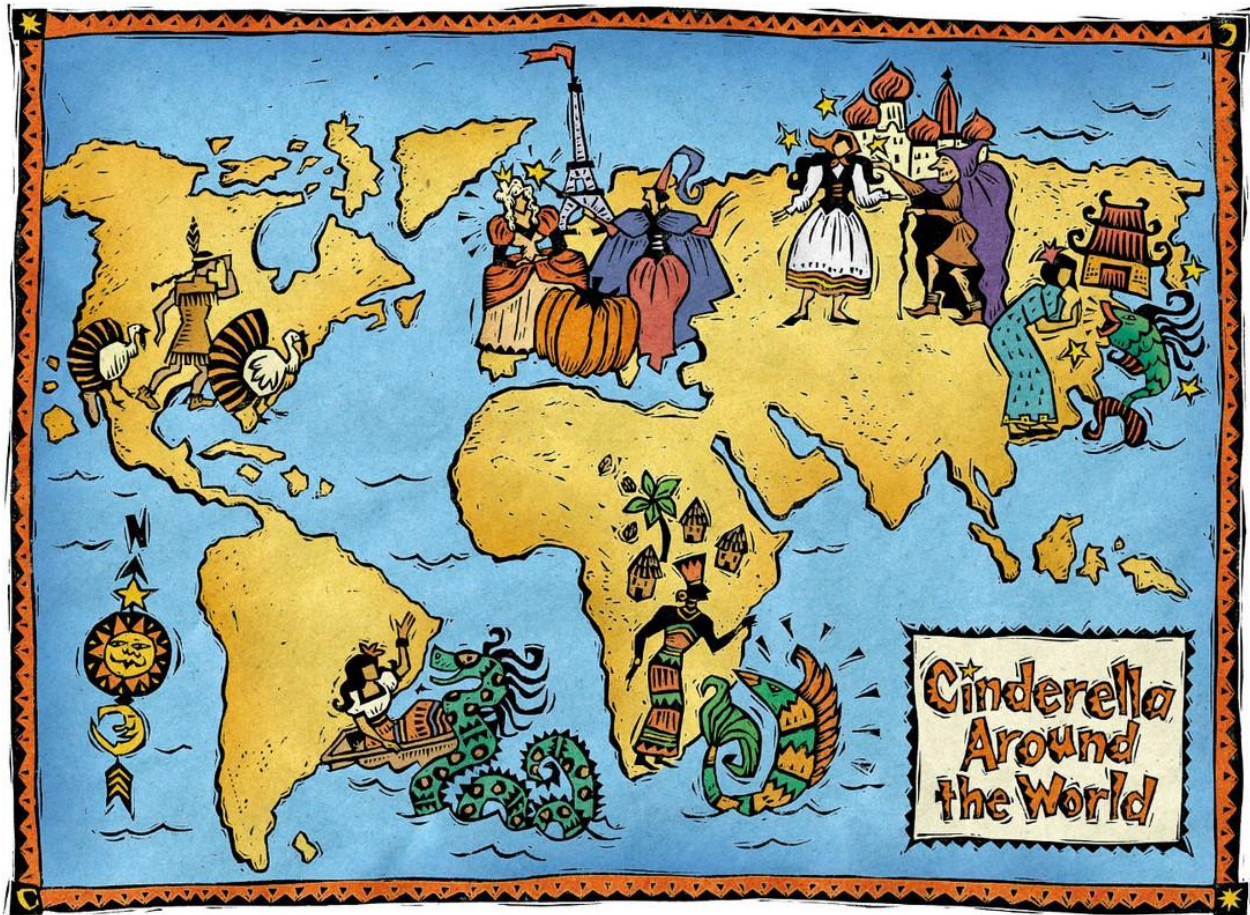

FOLKLORISTICKÝ SEMINÁŘ
doc. PhDr. Petr Janeček, Ph.D.

Předmět seminární formou seznamuje s folkloristikou jako jednou ze základních disciplín antropologických věd. Cílem předmětu je především praktické seznámení se základními metodami a technikami folkloristického výzkumu s důrazem na terénní práci, včetně jeho etické stránky.

Zvláštní důraz klade seminář na dokumentaci, analýzu a interpretaci soudobého folkloru v různých sociálních a kulturních kontextech, ale prezentuje i archivní a historickou dimenzi folkloristické odborné práce. Četba vybraných odborných textů zaměřených na metodologii folkloristické terénní práce je doplněna samostatnou prakticky orientovanou terénní dokumentací soudobého slovesného folkloru a exkurzemi.

Cílem kurzu je poskytnout nejen přehledový úvod do problematiky folkloru, ale i nástin jeho vztahu k ostatním celkům kultury a jejího zasazení do příslušných sociálních kontextů. Folklor je v kurzu chápán jako fenomén expresivní kultury neodmyslitelně spjatý se všemi typy lidských společností, tedy jako jedna z antropologických univerzálií. Kurz prezentuje problematiku folklorní genologie, komparatistiky, performancí a folklorního kontextu; vedle tradičního folkloru si všímá i současných primárně orálních společností a společenských příležitostí, soudobé sekundární orality způsobené invazí moderních audiovizuálních médií, a neorálně šířených kolektivních textů jako je internetový, elektronický, nápisový či písemný folklor. Stručně nastiňuje i dějiny folkloristických bádání: od nezáměrných fixací folklorních textů a raných protovědeckých konceptualizací folkloru až po soudobé interdisciplinární folkloristické teorie.

Tematické okruhy

1. (23. 9.) Folklor a slovesné umění mezi sociokulturní antropologií, evropskou etnologií a literární vědou
2. (30. 9.) Sociální a kulturní funkce folkloru a slovesného umění
3. (14. 10.) Univerzální témata a formy folkloru a slovesného umění
4. (21. 10.) Vztah folkloru a umělecké a populární kultury
5. (28. 10.) Folklorní genologie: Tradiční žánry archaických společností
6. (4. 11.) Folklorní genologie: Současné žánry soudobých komplexních společností
7. (11. 11.) Neorální folklor a postfolklor
8. (25. 11.) Městské legendy a fámy
9. (2. 12.) Folklorní komparatistika a katalogizace
10. (9. 12.) Folklor a folkloristika v 21. století
11. (16. 12.) Hoaxy, fake news, konspirační teorie
12. (23. 12.) Folklor a tradice adventního času mezi „autentickou“ a vynalezenou tradicí

Výuka odpadá 7. 10. a 18. 11. 2020

Seminární texty

1. Four Functions of Folklore (William Bascom) – Diana Paulová, Alžběta Petrův
2. Recurrent Themes in Myths and Mythmaking (Clyde Kluckhohn) – Pepa Sobotka
3. Folklore as a Special Form of Creation (Roman Jakobson – Petr Bogatyrev)
4. O pohádkách (J. R. R. Tolkien) – Magdalena Fišerová, Eva Polánecká
5. Bloody Mary in the Mirror (Alan Dundes) – Natálie Štollová, Nikola Šermanová
6. Internet Memes as Statements and Entertainment (Anne Heimo – Kaarina Koski) – Tomáš Jílek
7. Where They Originated... Some Contemporary Legends and Their Literary Origins (Rolf W. Brednich) – Jaroslav Pokorný
8. How Old Are Folktales? (Heda Jason) – Monika Paterová
9. Popular Conspiracy Theories in Slovakia and the Czech Republic (Zuzana Panczová – Petr Janeček) – Vašková – George Mezhuev

Základní teoretická literatura

Beneš, Bohuslav: *Česká lidová slovesnost. Výbor pro současného čtenáře*. Praha 1990.
Janeček, Petr: *Černá sanitka a jiné děsivé příběhy. Současné pověsti a fámy v České republice*. Praha 2006.
Karusický, Vladimír: *Báje, mýty, dějiny: nejstarší české pověsti v kontextu evropské kultury*. Praha 1995.
Leščák, Milan – Sirovátko, Oldřich: *Folklór a folkloristika (O ľudovej slovesnosti)*. Bratislava 1982.
Ong, Walter J.: *Technologizace slova: mluvená a psaná řeč*. Praha 2006.
Propp, Vladimír J.: *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany 1999.
Sirovátko, Oldřich: *Folkloristické studie*. Brno: Etnologický ústav AV ČR 2002.
Šrámková, Marta: *Česká prozaická folkloristika v letech 1945-2000 (Přehled, vývoj, témata, bibliografie)*. Praha 2008.
Uther, Hans-Jörg: *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on System of Antti Aarne and Stith Thompson*. Helsinki 2004.

Základní metodologická literatura

Bartis, Peter: *Folklife and Fieldwork. An Introduction to Field Techniques*. Washington 2002.
Doušek, Roman a kol.: *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno 2014 (především kapitola Janeček, Petr: *Etnografický výzkum* na s. 11-119).
Nosková, Jana: *Biografická metoda a metoda orální historie. Na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Brno 2014.
Pohunek, Jan – Janeček, Petr – Votruba, Adam: *Metodická příručka ke sběru folkloru. Metodický materiál s návodem ke sběru folkloru 20. století pomocí rozhovorů s pamětníky*. Praha 2014.
Pohunek, Jan – Janeček, Petr – Votruba, Adam: *Folklor 20. století. Doprovodný výukový materiál vysvětlující základní žánry folkloru 20. století*. Praha 2014.
Pohunek, Jan – Janeček, Petr – Votruba, Adam: *Antologie folkloru 20. století. Doprovodný výukový materiál k dějinám 20. století*. Praha 2014.
Pospíšilová, Jana – Uhlíková, Lucie: *Folklor dětí a jeho etnologický výzkum. Metodologická příručka*. Brno 2014.

Doporučená literatura

Bauman, Richard (ed.): *Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments. A Communications-Centered Handbook*. New York 1992.
Beneš, Bohuslav – Hrníčko, Václav: *Nápisy v ulicích*. Brno 1993
Čapek, Karel: K přírodopisu anekdoty. In: Čapek, Karel: 1984 – *Marsyas – Jak se co dělá*. Praha 1984, s. 45-54.
Franz, Marie-Louise von: *Psychologický výklad pohádek*. Praha 1998.
Horálek, Karel: *Folklór a světová literatura*. Praha 1979.
Janeček, Petr: Slovesný folklor. In: *Plzeňsko: příroda – historie – život*. Praha 2007, s. 709-712.
Janeček, Petr: *Mýtus o pérákovi. Městská legenda mezi folklorem a populární kulturou*. Praha 2017.

Janeček, Petr (ed.): *Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v současné české společnosti*. Praha 2011.

Kapferer, Jean-N.: *Fáma – nejstarší médium světa*. Praha 1992.

Petráňová, Lydia: Kam s nimi? Hesla a nápisy v ulicích z listopadu 1989. *Český lid/Etnologický časopis* 96/4, 2009, s. 421-444.

Pohunek, Jan: Specifika trampské pověsti. *Národopisný věstník* 27/69, 2010, s. 33-55.

Thompson, Stith: *Motif-index of folk literature: A classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends*.

Bloomington 1955-1958.

Vrhel, František: Hledání podstaty mýtu. In: *Acta Universitatis Carolinae – Studia Ethnographica* VIII, 1994, s. 21–29.

Atestace – terénní sběr současného folkloru

Prezenční studium: Písemný test z obsahu přednášek (50% otázek) a seminárních textů (50% otázek), znalosti ověřované prakticky orientovanou seminární prací – terénní dokumentace, pasportizace a analýza min. 3 prozaických folklorních narativů (např. ústně vyprávěná anekdota, pověst nebo vzpomínkové vyprávění z ústního nebo literárního zdroje, text folklorní povahy získaný na internetu), seminární prezentace jednoho z těchto textů a jednoho seminárního textu, aktivní účast na diskuzi při seminářích.

Kombinované studium: Písemný test z obsahu přednášek (50% otázek) a seminárních textů (50% otázek), znalosti ověřované prakticky orientovanou seminární prací – viz výše

Konzultační hodiny

každou středu 16:30-17:30 KSA FF ZČU (pouze na základě předchozí domluvy)

každé pondělí 14:00-15:00 Ústav etnologie FF UK, Celetná 20, Praha 1 (pravidelně)

Kontakty

petr.janecek@ff.cuni.cz

(studijní materiály dostupné na e-mailové adrese ufo1978@email.cz, heslo: petrjanecek)

PODMÍNKY ATESTACE

Drobná pasportizovaná terénní dokumentace současného folkloru, volný výběr z těchto folklorních žánrů:

- a) **současné nebo tradiční pověsti, fámy** či příběhy o paranormálních aktivitách nasbírané v aktuální orální transmisi s pasportizací (min. 3)
- b) **dětská strašidelná vyprávění** nebo příběhy o vyvolávání duchů nasbírané v aktuální orální transmisi s pasportizací (min. 3)
- c) **současné pověry** nasbírané v aktuální orální transmisi s pasportizací (min. 3)
- d) **současné anekdoty, vtipy nebo memy** nasbírané s pasportizací (min. 10)

K úspěšné atestaci je třeba sebrat **min. 3 narace (z žánrů a-d) nebo**

10 narácí (žánr e).

V případě sběru pomocí internetu (sociální sítě, e-mail, internetové stránky vždy o 3 texty více (tedy 6 nebo 13 narácí).

Narace by měly být **v audio podobě** (příloha e-mailu, na CD), nebo **písemně v elektronické podobě a odevzdány nejpozději pět pracovních dnů před termínem atestace.**

Všechny narace by měly být **opatřeny pasportizací dle následující struktury:**

1) Text

Doslovný přepis textu, v případě delších textů získaných v audio podobě pouze jejich stručná sumarizace

2) Kontext

- a) Iničiály, rod, rok narození, vzdělání, povolání, bydliště vypravěče (ideálně co nejpodrobněji)
- b) Lokalita pořízení textu/přepisu (ideálně co nejpodrobněji)
- c) Datum a čas pořízení textu/přepisu (ideálně co nejpodrobněji)
- d) Kontext vypravěčské situace (spontánní, řízený rozhovor, apod.)
- e) Přibližná doba trvání obeznámenosti vypravěče s textem, odkud vypravěč slyšel daný příběh

3) Analýza

Badatelova analýza, popřípadě i interpretace významu textu, motivace jeho interpreta či pravděpodobného autora k jeho šíření. Žánr c (dětská vyprávění) je možné doplnit i retrospektivně z vlastních vzpomínek.

Příklad pasportizace:

Zabetonovaný Cikán (současná pověst)

1) Text

Sumarizace delšího audiozáznamu: *Když se někdy za minulého režimu stavěla Slapská přehrada, jeden opilý cikánský dělník spadl do rozdělaného betonu a zatuhnul v něm. Zkoušeli ho vyndat, nešlo to. Aby nebyla poškozena pověst významné stavby socialismu, byl narychlo zaživa zalit několika tunami betonu a všechny stopy zahlazeny.*

2) Kontext

- a) K. M., žena, 1980, VŠ, personalistka, Praha.
- b) Kavárna Kabinet, Praha 6 – Bubeneč.
- c) 17. 10. 2006, 21:00-21:30 hod.
- d) Vyprávěno spontánně během běžné konverzace při debatě o historkách z „vody“. e) Vypravěčka naraci slyšela od svého otce, zemědělského inženýra z Rakovnícka, jehož kolega, stavební inženýr, byl prý tehdy „u toho“. Naraci vnímá podobně jako její otec jako potenciálně realistickou („no stát se to v tý době klidně mohlo“).

3) Analýza

Vypravěčka považuje daný příběh v prvním plánu za zábavnou semireálnou historku spjatou s konkrétní lokalitou, v druhém plánu pak za naraci demonstrující její negativní postoj k odlišnosti komunistického režimu. Více viz Janeček, Petr: Černá sanitka: Druhá žeň, Praha 2007, s. 117-119.